

АКАДЕМІЧНІ КНИЖКОВІ СЕРІЇ

Одним із традиційних видів книговидаць, який не втратив своєї актуальності й сьогодні, є книжкові серії, тобто видання під однією назвою. Це зумовлено тим, що книги із серії — монографічні чи складені твори — концептуально і тематично поєднані.

Крім того, об'єднання видань під спільною назвою дає змогу не розпорошувати окремі книги по бібліотечних фондах, спрощує пошук інформації. Водночас книжкова серія, на відміну від періодичного видання, не має чіткої періодизації, у ній не регламентовані склад і обсяг окремих книг, вона не потребує реєстрації як друкований засіб масової інформації. Це дозволяє видавати в межах серій як монографії, так і збірники наукових праць, komponуючи їх за потребою установи-видавця. У межах серії можна видавати наукову, довідкову, енциклопедичну, науково-популярну літературу, словники, збірники наукових праць тощо.

Видання книжкових серій у Національній академії наук України регламентоване «Положенням про книжкові серії Національної академії наук України», розробленим Науково-видавничою радою НАН України і затвердженим відповідним рішенням Президії НАН України у 2005 році. Положення встановлює порядок започаткування, реєстрації, видання, реорганізації та припинення випуску книжкових серій Національної академії наук України.

Згідно зі згаданим Положенням, зважаючи на зручність і популярність такої форми систематизації наукових видань та з метою заохочення працівників наукових установ до розроблення концепцій спеціалізованих книжкових серій, Науково-видавнича рада НАН України запропонувала запровадити їх паспортизацію, тобто офіційну реєстрацію кожної книжкової серії відповідно до поданого майбутнім видавцем клопотання. Основою для такого підходу слугувала Інструкція про надання міжнародного стандартного книжкового коду (ISBN), яка вимагає присвоєння кожній книжковій серії додаткового номера — серійного, що має бути зазначений на кожному випуску із серії перед індивідуальним книжковим кодом конкретного випуску. Принагідно зазначимо, що Книжкова палата України імені Івана Федорова аналогічної реєстрації книжкових серій в обов'язковому порядку не здійснює, проте позитивно оцінила нашу ініціативу.

Отже, книжкова серія НАН України — це неперіодичне книжкове видання однотипного оформлення, яке вміщує сукупність томів, об'єднаних спільним задумом, тематикою, цільовим або читацьким призначенням, що виходять під загальною назвою і започатковані за ініціативою Національної академії наук України, Відділень НАН України, наукових установ і регіональних наукових центрів НАН України.

Книжкова серія складається з нумерованих або датованих випусків, може бути відкритою — з невизначеною кількістю випусків і тривалістю виходу (продовжувана) — або закритою — обмеженою певним проміжком часу або кількістю випусків (бібліотека).

Відповідно до Положення, кожна книжкова серія може й зобов'язана одержати власний паспорт та в процесі видання заповнювати додаток до паспорта, щороку звітуючи Науково-видавничій раді НАН України про вихід випусків із серії. Зразки заяви на реєстрацію книжкової серії, її паспорта та додатка до нього також розроблені Науково-видавничою радою НАН України і затверджені рішенням Президії НАН України. Так, у заяві повинні бути зазначені вид, структура, особливості оформлення, програмні цілі, передбачувана читацька аудиторія та концептуальне обґрунтування серії.

За предметно-тематичними ознаками книжкові серії поділяють на три категорії: загальнонаукову, галузеву і вузькоспеціальну.

Для започаткування вузькоспеціальної книжкової серії НАН України заяву на реєстрацію, підписану директором установи, що виступає з ініціативою про видання книжкової серії, після ухвали Вченої ради, яка призначає головного редактора і редакційну колегію серії, подають до Науково-видавничої ради НАН України.

Щодо започаткування галузевої серії рішення приймають відповідні Відділення наук НАН України, а загальнонаукової — Президія НАН України.

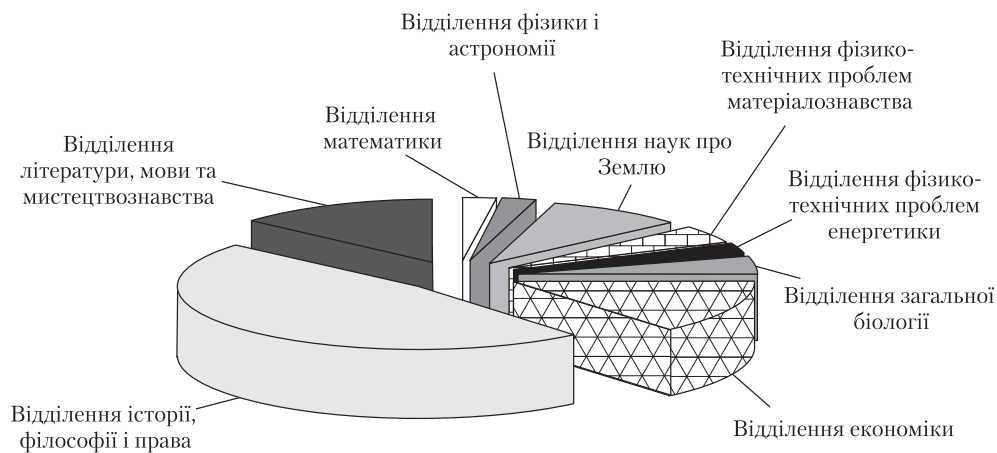
Сьогодні установи Національної академії наук України видають 64 книжкові серії, у межах яких на сьогодні побачило світ майже 800 книг та збірників. Найдавнішими серед них є «Наукові записки Державного природознавчого музею» (1951), «Фауна України» (1956), «Біобібліографія вчених України» (1968).

Станом на червень 2008 року паспортизовано 40 серій, дві серії завершені — «Історичні зошити» та «Українські історики». Ще дві вузькоспеціальні серії — «Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Збірник наукових праць» і «Збірник праць науково-дослідного центру періодики» — зареєстровані як друковані засоби масової інформації, тобто стали періодичними виданнями, одним із засновників яких є Національна академія наук України.

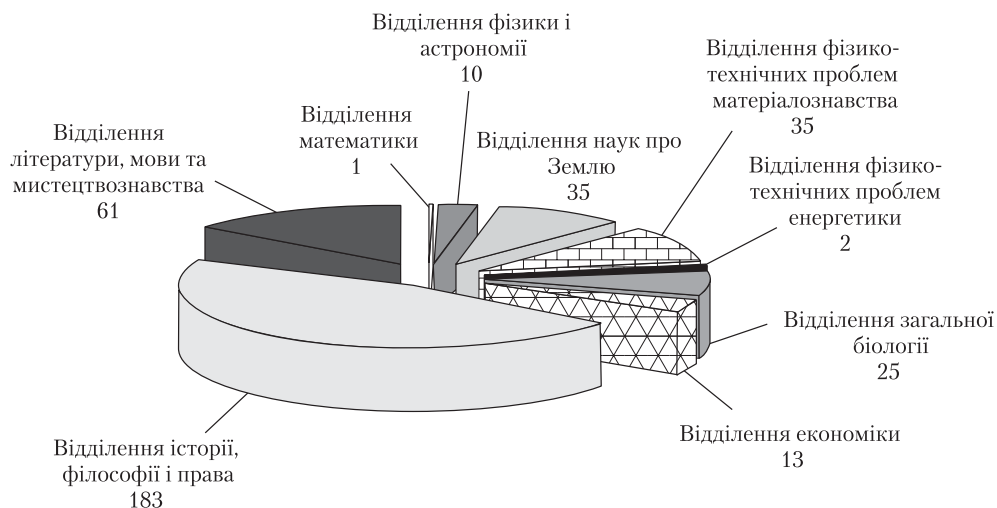
Серед паспортизованих книжкових серій до загальнонаукових належать три: «Біобібліографія вчених України», «Бібліотека української літератури» і «Президенти Академії наук України», у межах яких видано понад 200 книг. Найчисленнішою є серія «Біобібліографія вчених України» — більше як 150 видань побачило світ у межах цієї серії, головним завданням якої є висвітлення етапів наукового і творчого шляху, наукових здобутків, наукової і творчої спадщини видатних учених — передовсім дійсних членів Національної академії наук України. У серії «Бібліотека української літератури» на сьогодні видано 61 книгу творів видатних українських письменників різних століть. Серію «Президенти Академії наук України» започатковано нещодавно — у 2006 році. Відкрила її книга «Володимир Вернадський і Академія» (автори — К. М. Ситник, В. В. Шмиговська), підготована Комісією з розроблення наукової спадщини В. І. Вернадського.

До галузевих належать 12 книжкових серій: «Задачі та методи: математика, механіка, кібернетика», «Літературознавчі обрії. Праці молодих учених», «Наукові записки Державного природознавчого музею», «Наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса», «Проблеми регіонального розвитку», «Продуктивні сили України», «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі», «Состояние и перспективы развития функциональных

Внесок Відділень НАН України у видання книжкових серій за кількістю паспортизованих серій

Внесок Відділень НАН України у видання книжкових серій за кількістю випусків у межах паспортизованих серій

Книжкові серії, які вийшли у Відділеннях НАН України

матеріалів для науки и техники», «Сучасні проблеми океанології», «Транскордонне співробітництво», «Фауна України», «Економіка промисленности». У межах цих серій видано загалом 182 книги.

До вузькоспеціальних паспортизованих книжкових серій належать 25 – «Антологія творчих досягнень», «Безпека атомних станцій», «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития», «Библиографічна се-

рія», «Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства», «Геологічне середовище антропогенної екосистеми», «Геохімія та рудоутворення», «Джерела української біографістики у фондах НБУВ», «Діалектологічна скриня», «Діалектологічні студії», «Книга в Україні. 1861–1917. Матеріали до репертуару української книги», «Лексикографічний бюлетень», «Літературні пам'ятки», «Літературознавчі студії», «Матеріали до українського біографічного

словника», «Мислителі української діаспори», «Наукові колекції Державного природознавчого музею», «Наукові праці НБУВ», «Релігійна свобода», «Рукописна та книжкова спадщина України», «Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.», «Україна: хроніка XX століття», «Українська біографістика», «Українська історична та діалектна лексика», «Фізико-технічні проблеми гірничого виробництва», «Фізичні методи та засоби контролю середовищ матеріалів та виробів», «Франкознавча серія». У межах цих серій видано 227 книг.

Книжкові серії, які вийшли у Відділеннях наук НАН України, показано на рисунку, з якого видно, що майже половина паспортизованих галузевих і вузькоспеціальних серій, а також виданих у їхніх межах книг припадає на Відділення історії, філософії і права НАН України. Безсумнівним лідером за кількістю серій НАН України є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – 7 серій, започатковані в різні роки – від 1993 до 2006. По чотири паспортизовані вузькоспеціальні серії належить Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича та Львівському відділенню Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. Три серії галузевого рівня започаткував у 2007 р. Інститут регіональних досліджень і випустив у їхніх межах 5 книг.

По дві серії видають відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди та Державний природознавчий музей.

Більшість інститутів започатковує по одній серії – Інститут прикладної механіки і математики, Інститут фізики гірничих процесів, відділення морської геології та осадового рудоутворення Національного науково-природничого музею, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка, Фізико-механічний інститут ім. Г.В. Карпенко, ДНУ НТК «Ин-

ститут монокристалів», Інститут проблем безпеки атомних станцій, Інститут світової економіки та міжнародних відносин, Рада з вивчення продуктивних сил України, Інститут економіки промисловості, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інститут історії України, Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, Інститут української мови.

На сьогодні в процесі паспортизації перебувають ще три книжкові серії: одна загальнонаукова – «Бібліотека школяра» (НВП «Видавництво «Наукова думка»), одна галузева – «Реєстр імен Українського біографічного словника. Робочі зошити» (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) та одна вузькоспеціальна – «Бюлетень українського центру визначення параметрів обертання Землі» (Головна астрономічна обсерваторія).

Найбільшими за кількістю випусків серед галузевих і вузькоспеціальних є серії «Наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса» (37 випусків), «Геохімія та рудоутворення» (Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка, 25 випусків), «Состояние и перспективы развития функциональных материалов для науки и техники» (ДНУ НТК «Інститут монокристалів») та «Наукові записки Державного природознавчого музею» (по 23 випуски), «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (20 випусків).

Єдиним представником закритих серій, тобто бібліотек, є серія Інституту історії України «Україна: хроніка XX століття». Від 2004 р. Інститут історії України НАН України розгорнув великий дослідницький проект «Україна: хроніка подій XX століття». Підготовані до друку рукописи виходять у світ окремими частинами, по роках

або групах років. У цих книгах день за днем відтворено події суспільно-політичного, економічного, культурного, релігійного і повсякденного життя українського суспільства. Побачили світ 19 випусків, що охоплюють періоди 1911–1916, 1918–1922, 1925, 1928–1929, 1939, 1941–2000 років. Бібліотека завершиться, коли буде опрацьовано матеріал, що охоплюватиме події всього минулого століття.

Окремо слід відзначити єдину науково-популярну книжкову серію Національної академії наук України, видання якої здійснює Видавничий дім «Академперіодика» НАН України в межах виконання державного замовлення на випуск друкованої продукції. Започаткована 2005 року на сьогодні ця серія нараховує 8 книг: «Ботанічні зошити або дванадцять подорожей у світ рослин» (К. М. Ситник, В. С. Галузинська), «Радиоволны рассказывают о Вселенной»

(С. Я. Брауде, В. М. Конторович), «Вітаміни в здоров'ї людини» (Ю. М. Пархоменко, Г. В. Донченко), «Про хіміків» (Г. О. Ковтун), «Хіміки жартують...» (Г. О. Ковтун), «От Урала до Карпат» (І. К. Латиш), «Місячна одіссея» (за ред. Я. С. Яцкова), «Сергій Виноградський – передовий мікробіолог світу» (Є. Рослицький).

На завершення цього короткого екскурсу книжковими серіями Національної академії наук України зазначимо, що всі згадані тут нормативні документи й інформацію про всі книжкові серії НАН України можна одержати на веб-сторінці Науково-видавничої ради НАН України за адресою www.publications.nas.gov.ua.

Анна РАДЧЕНКО,
учений секретар Науково-видавничої ради НАН
України,
Олена ВАКАРЕНКО,
директор Видавничого дому «Академперіодика»
НАН України (Київ)